

1. Bölüm

PANDEMİ TANIMI VE TARİHÇESİ

Sevilay Süreyya ERMİŞ¹

GİRİŞ

Pandemi sözcüğü Eski Yunanca'dan gelmektedir. Pan (παν): tüm ve demos (δῆμος): insanlar kelimelerinden oluşan pandemiye, dünya üzerinde etkisini gösteren ve küresel salgın halini alan bulaşıcı hastalıklar olarak tarif edebiliriz (1). Bulaşıcı hastalıklar salgınlara neden olduğunda, enfeksiyon etkeninin gücüne, insanların yaşam alışkanlıklarına, taşıdıkları risk faktörlerine, toplum bağışıklığına ve sosyo ekonomik durum gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişik tablolara yol açabilmektedir. Salgın hastalıklar insanları etkilediği gibi doğayı, diğer tüm canlı türlerini de etkilemektedir. Pandemilerin tarih boyunca insanların yaşamlarının kaybına veya buldukları bölgelerden farklı yerlere göç etmelerine sebep oldukları görülmektedir(2). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından bir hastalığın pandemi olarak kabul edilmesi için, hastalığa yol açan etkenin insanlara bulaşması, kolayca yayılması, daha önceden maruz kalınmamış olması, tehlikeli hastalığa yol açması ve dünyanın birçok bölgesinde kitlesel salgınlar yapması gereklidir. Salgınların başlama nedeni araştırmacılar tarafından yerleşik düzene geçilmesine bağlanmaktadır. Tarıma başlanması, hayvanların evcilleştirilmesi sonrasında ekolojik denge değişmiştir. Mikroorganizmaların hayvanlardan insanlara geçebilme özelliği kazandığı belirtilmektedir. Salgınlar tarihte, tanrıların kızgınlıklarına,astrolojik olaylara, ırkçı komplo teorilerine ve miasma teorisine (toprak ve havadaki kötü kokulara) bağlanmıştır.

¹ Uzm. Dr., Sevilay Süreyya ERMİŞ, Eskişehir Şehir Hastanesi İç Hastalıkları Bölümü, sevilay.ermis@gmail.com

de de maske kullanımı, sosyal mesafeye dikkat edilmesi ve el temizliği en etkili korunma tedbirleri olarak görünmektedir.

SONUÇ

Dünya yaklaşık olarak 4.6 milyar yaşındadır. Dünya üzerine insanoğlundan önce mikroorganizmaların bulunduğu da bir gerçektir. Bu nedenle bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da hastalıkların olabileceği ve bazılarının pandemiye dönüşebileceğini akıldan çıkarmamak gereklidir. Şimdi de eskiden olduğu gibi savaşların, doğal afetlerin devam edeceği, hatta kendi ellerimizle doğaya zarar verdiğimiz gerçeğini kabul edebilmeliyiz. İnsanlar olarak bizler dünyanın tek sahibi değiliz. Dünyayı tüm canlılar ile birlikte paylaşmaktayız. Dünyamızın bir ekolojik dengesi vardır. Dünya üzerine yapılacak her değişiklikte, doğaya verilen zararların bize kıtlık, kuraklık, hastalık, pandemi olarak geri dönebileceği düşüncesiyle hareket etmek gereklidir. Tarih bu konuda çeşitli örneklerle doludur. Bu örneklerin gelecek kuşaklara da öğretilmesi farkındalığımızı arttıracaktır. Bu gerçekleştiği takdirde dünyamız daha yaşanılır bir yer olacaktır. Hem bizim hem de diğer tüm canlı-cansız doğanın buna ihtiyacı vardır. COVID-19 salgını küçük bir mikroorganizmanın neler yapabileceğini bize hatırlatmıştır. Sorumluluğun çoğu da biz “İnsanoğlu’na” düşmektedir.

KAYNAKLAR

1. Yurdakul ES. Tarihte Önemli Bulaşıcı Hastalık Salgınları. Türkiye Klinikleri J Public Health-Special Topics 2015;1(3):1-6.
2. Ataç A, Uçar M. Önemli Bulaşıcı Hastalıklar ve Yaşam Sürecine Etkileri. Bilim Tarihi.
3. Mart 2020, Kimberly Hickok-Reference Editor 13. “What Is a Pandemic?” Livescience.Com. Erişim 20.7. 2021.
4. Jarus O. 20 of the worst epidemics and pandemics in history. Live Science, All About History March 20, 2020. <https://www.livescience.com/worst-epidemics-and-pandemics-in-history.html> (Erişim 17.07.2021).
5. Özhasar H. Tarihin en büyük salgınları. Antoninus (Galen) Vebası. Anadolu Eğitim ve Davet Gönüllüleri Platformu. 20 Nisan 2020. <https://www.anadoluplatformu.org.tr/makaleler/huseyinozhazar-makaleler/tarihin-en-buyuk-salginlari/2-antoninusgalen-vebasi/> (Erişim: 17.07.2021).
6. Özhasar H. Tarihin en büyük salgınları. Jüstinyen Veba Salgını (541- 542) . Anadolu Eğitim ve Davet Gönüllüleri Platformu. 20 Nisan 2020. <https://www.anadoluplatformu.org.tr/makaleler/huseyinozhazar-makaleler/tarihin-en-buyuk-salginlari/3-justinyen-vebasaligini-541-542/> (Erişim: 17.07.2021).
7. Özhasar H. Tarihin en büyük salgınları. Kara Veba Salgını (1346- 1350) . Anadolu Eğitim ve Davet Gönüllüleri Platformu. 20 Nisan 2020. <https://www.anadoluplatformu.org.tr/makaleler/huseyin-ozhazar-makaleler/tarihin-en-buyuk-salginlari/5-karaveba-1346-1350/> (Erişim: 17.07.2021).
8. Lewis-Stempel J. England: the autobiography; 2,000 years of English history by those who saw it happen. London: Penguin. 2006, p. 76. ISBN 9780141019956. “Flagellants Come To London, Michaelmas 1349. Robert of Avesbury.”

9. Lyons, AS. Petrucelli, R.J. (1987). *Medicine-An Illustrated History*, Abradale Press, Harry N. Abrams, Inc., Publishers. s: 345,349.
10. Peters 2005: S. T. Peters, *The Black Death*, Marshall Cavendish Corporation, China, 2005
11. Porter 2009: S. Porter, *The Great Plague*, Amberley Publishing, Great Britain, 2009.
12. Mussap, CJ. (2019). *The Plague Doctor of Venice*. *Internal Medicine Journal*. 49: 671-676.
13. Lyons, Albert S. ve R. Joseph Petrucelli. *Medicine An Illustrated History*, New York: Harry N. Abrams, 1978.
14. Haerder 2001: H. Haerder, *Italy: A Short History*, Cambridge University Press, UK, 2001.
15. J. Biraben, "Diseases in Europe: Equilibrium and Breakdown of The Pathocenosis", *Western Medical Thought From Antiquity to The Middle Ages*, Ed.: Mikro D. Grmek, Trans.: Antony Shugaar, USA, 1998.
16. Varlık N, *Osmanlılarda veba Salgınları*, *Toplumsal tarih*, Ağustos 2018,S.298, s. 30-36.
17. Çıpa, H. Erdem. "McNeill'in "Salgınlar ve halklar"ı Üzerine Düşünceler." *Toplumsal Tarih*, S. 22, C. 4, Ekim 1995, 17-22.
18. Yaşayanlar İ. Bir hastalık olarak kolera ve tarihte kolera pandemileri. *Toplumsal Tarih* 296 Ağustos 2018, p. 49-55.
19. Nikiforuk A. *Mağşerin Dördüncü Atlısı, Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi*. Erkanlı S, çev. ed: İletişim Yayınları; Tarih Dizisi 12 ISBN-13: 978-975-4 70-853-0 © 2000 İstanbul 7. BASKI 2018.
20. "John Snow and cholera", *Sick City Project blog*, s.g.t: 03.11.2013.(Şekil 6).
21. Ali M, Nelson AR,Lopez AL,et al. Updated Global Burden of Cholera in Endemic Countries. *PLoS Negl Trop Dis*.2015 Jun;9(6):1-13.
22. Snowden, F.M. (2019) *Epidemics and Society: From the Black Death to the Present*. Yale University Press.
23. Olcaycan E. 100 yıl önce 100 milyon kişiyi öldüren İspanyol Gribi'nin üzerindeki sır perdesi aralanamıyor. *Euronews*, 04/01/2019. <https://tr.euronews.com/2019/01/04/100-yil-once-100-milyon-kisiyi-oldurenispanyol-gribi-nin-sir-perdesi-aralanamiyor> (Erişim: 17.07.2021).
24. Özata Metin. *Atatürk ve Tıbbiyeliler*, Umay Yayınları, 2007-07-16. ISBN: 9758913275.
25. Temel M Kemal, *gelmiş geçmiş en Büyük Katil:1918istanbul gribi*, İstanbul,2015
26. Yolun, M. (2012) *İspanyol Gribinin Dünya ve Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri*. Adıyaman Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
27. Bruno L. *History of İnfluenza Pandemics in paleomicrobiology past Human İnfections*. Raoult D, Drancourt M (Eds), Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2008 s:199.
28. Aktan S. Tarihteki en ölümcül salgın hastalıklar neden ortaya çıktı ve nasıl sona erdi? *Euronews*, 12/05/2020. <https://tr.euronews.com/2020/05/12/tarihteki-en-olumcul-salginlar-han-gileriydineden-olustular-ve-nasil-sona-erdiler> (Erişim 17.07.2021).
29. 1968 Pandemic (H3N2 virus). Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Immunization and Respiratory Diseases (NCIRD), January 2, 2019. <https://www.cdc.gov/flu/pandemic-resources/1968-pandemic.html> (Erişim: 17.07.2021).
30. Rogers K, Dude A, Siliciano R, Dorwick K. AIDS. *Encyclopedia Britannica*, Updated: Feb 25, 2020. <https://www.britannica.com/science/AIDS> (Erişim 18.07.2021).
31. http://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/Bulasici-hastaliklar-db/hastaliklar/HIV-AIDS/Tani-Tedavi-Rehberi/HIV-AIDS-Tani-Tedavi-Rehberi_yeni.pdf
32. D'Souza G, Golub ET, Gange SJ. The Changing Science of HIV Epidemiology in the United States. *Am J Epidemiol* 2019 Dec 31;188(12):2061-2068.
33. HIV/AIDS. Data and statistics, World Health Organization, 2018. <https://www.who.int/hiv/data/en/> (Erişim: 17.07.2021)
34. Chan-Yeung M, Xu RH. SARS: epidemiology. *Resirology*.2003 Nov;8 Suppl(Suppl1):s 9-14.
35. The Editors of *Encyclopaedia Britannica*. SARS. *Encyclopedia Britannica*, Updated: Mar 04, 2020. <https://www.britannica.com/science/SARS> (Erişim: 17.07.2021).
36. Cunha BA, Syed U, Stroll S, Mickail N, Laguerre M: *Winthrop-University Hospital Infecti-*

- ous Disease Division's swine influenza (H1N1) pneumonia diagnostic weighted point score system for hospitalized adults with influenza-like illnesses (ILIs) and negative rapid influenza diagnostic tests (RIDTs), *Heart Lung* 2009;38(6):534-8.
37. Jain R, Goldman RD: Novel influenza A (H1N1): clinical presentation, diagnosis, and management, *Pediatr Emerg Care* 2009;25(11):791-6.
 38. deGroot RJ, Baker SC, Baric RS, et al. Middle East respiratory syndrome coronavirus (MERS-CoV): announcement of the Coronavirus Study Group. *J Virol* 2013;87:7790-2. <http://dx.doi.org/10.1128/JVI.01244-13>.
 39. Middle East respiratory syndrome coronavirus (MERS-CoV). MERS Monthly Summary, November 2019. World Health Organization, 2019. <https://www.who.int/emergencies/mers-cov/en/> (Erişim: 17.07.2021).
 40. Li Q, Guan X, Wu P, Wang X, Zhou L, Tong Y, et al. Early transmission dynamics in Wuhan, China, of novel coronavirus-infected pneumonia. *N Engl J Med* 2020.
 41. World Health Organization, Novel Coronavirus(2019-nCoV) Situation Report – 51. 2020. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/331475>
 42. Ak Ö. Soğuk Algınlığından Ölümcül Salgına! Küresel Kabus. *Coronavirüs ve COVID-19. Bilim ve Teknik Mart 2020* p. 12-27.
 43. Türkiye'deki güncel durum. Türkiye günlük koronavirüs tablosu. <https://COVID-19.saglik.gov.tr/> (Erişim: 17.07.2021).
 44. Wang W, Xu Y, Gao R, Lu R, Han K, Wu G et al. Detection of SARS-CoV-2 in Different Types of Clinical Specimens. *JAMA* 2020;323(18):1843-1844.
 45. CDC. Scientific Brief: SARS-CoV-2 and Potential Airborne Transmission. 2020; Available from: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/more/scientific-brief-sars-cov-2.html>.
 46. Huang C, Wang Y, Li X, Ren L, Zhao J, Hu Y, et al. Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *Lancet* 2020.
 47. Novel coronavirus pneumonia emergency response epidemiology. The epidemiological characteristics of an outbreak of 2019 novel coronavirus diseases (COVID-19) in China. *Zhonghua Liu Xing Bing Xue Za Zhi* 2020;41(2):145-51.
 48. Tang, Y.-W., Schmitz, J. E., Persing, D. H., et al (2020). The Laboratory Diagnosis of COVID-19 Infection: Current Issues and Challenges. *Journal of Clinical Microbiology*. doi:10.1128/JCM.00512-20.